

Ковбасюк Д. С., бакалавр, Ніжнік А. О., бакалавр, Косенко Д. Ю., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕМОЦІЙНОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ КРИЗИ

Анотація. У статті досліджується роль просторової організації освітнього середовища як інструменту для емоційного та психологічного відновлення дітей в умовах кризових ситуацій, зокрема в умовах воєнного часу. Розглянуто арт-терапію як ефективний метод для розвитку емоційної стійкості та подолання стресових наслідків у дітей. Вивчено можливість інтеграції арт-терапевтичних просторів в освітніх закладах, зокрема через організацію спеціальних зон для творчої експресії, відпочинку та релаксації. Розроблено рекомендації щодо створення простору, що сприяє психологічному комфорту та розвитку дітей, а також підтримує їхнє духовне зростання і самопізнання.

Ключові слова: зонування освітніх закладів, арт-терапія, емоційне відновлення, психологічна підтримка, криза, воєнний час, дитячий розвиток, терапевтичні простори.

Kovbasyuk D. S., Nizhnik A. O., Kosenko D. Yu.

Kyiv National University of Technologies and Design

SPATIAL LAYOUT OF EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS AN INSTRUMENT OF EMOTIONAL RECOVERY IN A CRISIS

Abstract. The article explores the role of spatial layout of educational environment as a tool for emotional and psychological recovery of children in crisis situations, in particular in wartime. Art therapy is considered as an effective method for developing emotional stability and overcoming stressful consequences in children. The possibility of integrating art-therapeutic spaces in educational institutions was studied, in particular through the organization of special zones for creative expression, rest and relaxation. Recommendations for creating a space that promotes psychological comfort and development of children, as well as supports their spiritual growth and self-knowledge, have been developed.

Keywords: zoning of educational institutions, art therapy, emotional recovery, psychological support, crisis, wartime, children's development, therapeutic spaces.

Вступ. Продумана просторова організація освітнього середовища сприяє формуванню можливостей для творчої діяльності, самовираження та релаксації, що допомагає учням знайти психологічну рівновагу та відчутти безпечний простір для емоційного відновлення. В умовах кризи стає особливо актуальною ідея поєднання зонування освітніх просторів з методами арт-терапії. Спеціально створені арт-зони в освітніх закладах можуть служити місцем для індивідуальної та групової роботи, дозволяючи дітям долати стрес та внутрішні конфлікти за допомогою творчості.

Арт-терапія, як метод підтримки та відновлення психологічного стану, має глибоке історичне коріння і сьогодні відіграє важливу роль в освітніх закладах, зокрема у просторі, створеному для емоційного відновлення під час кризових ситуацій. Вже з давніх часів художнє самовираження служило засобом для зниження тривожності та створення відчуття захищеності, а сучасна арт-терапія ґрунтується на цій основі, сприяючи позитивній трансформації особистості та емоційному відновленню [1].

Таким чином, зонування освітніх просторів як елемент психологічної підтримки відкриває нові можливості для використання арт-терапії у кризових умовах. Це підхід, що дозволяє адаптувати простір до потреб учнів, забезпечуючи їм доступ до емоційного

відновлення та підтримки через спеціально організовані зони для самовираження, творчості та взаємодії.

Постановка завдання. У статті розглядається просторова організація освітнього середовища як інструмент емоційного відновлення в умовах кризи, зокрема через впровадження арт-терапевтичних зон для підтримки психоемоційного стану учнів. Задача дослідження полягає у визначенні ефективних підходів до організації простору, який сприяє емоційному відновленню дітей та підлітків, що постраждали від впливу кризових ситуацій. Аналізується, як спеціально облаштовані зони можуть використовуватись для самовираження, релаксації та емоційної підтримки, а також їхня роль у подоланні стресу та зміцненні психологічної стійкості учнів. Дослідження включає розробку рекомендацій щодо створення багатофункціональних зон в освітніх закладах, які сприятимуть розвитку творчих здібностей та забезпечуватимуть безпечне середовище для емоційного вираження.

Результати досліджень. Для освітнього середовища встановлено три основні вимоги: забезпечення комфортних і безпечних умов для навчання та праці; створення середовища, вільного від насильства та дискримінації; а також формування інклюзивного, розвиваючого й мотивуючого до навчання простору. Дві з цих вимог безпосередньо стосуються організації освітнього простору і можуть бути структуровані таким чином: умови для навчання та праці (безпечні та комфортні); освітній простір (інклюзивний, розвивальний, мотивуючий до навчання) [2].

Результати досліджень показують, що зонування освітнього простору, орієнтоване на потреби учнів в емоційному відновленні, є ефективним підходом для забезпечення їхнього психічного благополуччя в умовах кризи. Організація арт-терапевтичних зон позитивно впливає на емоційний стан учнів, знижує рівень тривожності, сприяє розвитку емоційної відкритості та комунікативних навичок. Дослідження також вказують на те, що діти, які мають можливість виявляти свої емоції через творчість у спеціально відведених зонах, легше адаптуються до стресових умов та знаходять підтримку в середовищі, що заохочує до самовираження та взаємодії з однолітками. Впровадження арт-терапевтичних зон допомагає не лише у відновленні емоційної рівноваги, але й у підвищенні мотивації до навчання та загального рівня психологічної стійкості та розвитку. Це підтверджує необхідність створення інтегрованого підходу до дизайну освітніх просторів, який включає як освітні, так і терапевтичні аспекти, з метою надання дітям можливості для саморозвитку, емоційної підтримки та соціальної адаптації в умовах сучасних криз [3].

Згідно з дослідженнями О. Лазаревської, арт-терапія відіграє значну роль у психологічному розвитку дітей, особливо в умовах стресу та кризи. Вона зазначає, що арт-терапія сприяє розвитку емоційної стабільності, знижує рівень тривожності та допомагає дітям адаптуватися до нових і часто травматичних умов. Вплив арт-терапії проявляється через кілька ключових психологічних факторів:

1. Розвиток емоційної експресії. Використання творчих методів дозволяє дітям виражати свої емоції символічно, що сприяє глибшому усвідомленню власних почуттів. У процесі арт-терапії дитина переносить свої внутрішні переживання на папір чи в іншу творчу форму, що дозволяє подолати бар'єри, які можуть виникати у вербальному спілкуванні.

2. Зниження рівня тривожності. Арт-терапія допомагає знизити рівень тривожності у дітей, оскільки творча діяльність сприяє розслабленню. Це досягається завдяки створенню безпечного простору, де дитина може вільно виражати себе без страху осуду.

3. Стимуляція самопізнання та самоідентифікації. Арт-терапевтичні вправи дозволяють дітям краще усвідомлювати свої сильні сторони та формувати більш позитивне уявлення про себе. Така діяльність позитивно впливає на самооцінку, що є важливим аспектом у відновлювальному процесі після кризових ситуацій.

4. Розвиток соціальних навичок і комунікації. Арт-терапія у груповому форматі також сприяє формуванню соціальних навичок, оскільки діти можуть ділитися своїми роботами, обговорювати творчі ідеї та спільно працювати над проектами. Це важливо для побудови довіри в колективі та сприяє позитивній соціалізації.

На основі цих факторів, арт-терапію доцільно розглядати як один з важливих підходів у зонуванні освітніх закладів. Наприклад, розподіл простору на зону творчої експресії (де діти можуть вільно малювати, ліпити, працювати з фарбами) та зону відпочинку і релаксації (для розслаблення, медитацій, слухання спокійної музики) може стати важливим кроком для емоційного відновлення дітей [4].

Простори для арт-терапії в закладі освіти можуть передбачати зони для індивідуальної роботи та групової взаємодії, що дозволяє дітям обирати той формат, який найкраще відповідає їхнім емоційним потребам. Наприклад, тихі зони для малювання, рукоділля або ліплення можуть сприяти глибокій концентрації та зануренню у творчий процес, допомагаючи дітям знижувати рівень стресу та знайти власний спосіб відновлення. Групові зони для спільної арт-терапії дозволяють учням взаємодіяти один з одним, розвиваючи навички співпраці, емпатії та підтримки. Дослідження також показують, що інтеграція таких зон у загальну структуру освітнього простору не лише сприяє емоційному відновленню, але й поліпшує навчальну мотивацію. Діти, які почуваються емоційно стабільними та мають можливість обробляти свої почуття у творчий спосіб, демонструють кращу залученість у навчальний процес, легше адаптуються до соціального середовища школи та активно беруть участь у шкільному житті.

Зважаючи на всі ці аспекти, варто рекомендувати впровадження зонування з фокусом на емоційне благополуччя у сучасні освітні заклади як невіддільну складову їхнього просторового та педагогічного дизайну. Такий підхід до організації простору не лише сприятиме навчальному процесу, а й сприятиме формуванню у дітей навичок саморегуляції та емоційної стійкості, які залишаться з ними і в дорослому житті, допомагаючи долати різні виклики та кризи.

Сучасні дослідники також підкреслюють важливість поєднання принципів гнучкості та функціонального зонування у просторовій організації школи. При цьому досягнення балансу між цими двома, здавалося б, протилежними підходами розглядається як завдання, яке має вирішувати конкретна школа та вчитель. Це є частиною педагогічної творчості, а не чітко визначеним стандартом [5].

З урахуванням наведених результатів, можна зробити висновок, що впровадження просторів для арт-терапії та емоційної підтримки в освітніх закладах має довготривалий позитивний вплив на психологічний стан учнів. Такі простори стають безпечним місцем для вираження емоцій, що особливо важливо для дітей, які зазнали травматичного впливу кризових подій. Вони дозволяють дітям відчути, що їхні почуття та переживання не залишаються непоміченими і що є можливість знайти розраду та підтримку.

На основі цього можна визначити основні підходи до проектування освітніх просторів. Простори, меблі та обладнання у закладах освіти мають бути організовані таким чином, щоб підтримувати широкий спектр діяльностей. Вони повинні забезпечувати комфортні умови для індивідуальної роботи, а також для занять у невеликих групах або великих командах. Рекреаційні зони освітніх закладів розширюють можливості для відпочинку та розвитку учнів різного віку, пропонуючи

простір як для активного дозвілля, так і для тихих занять. Крім того, рекреаційні простори можуть бути адаптовані для проведення навчальних занять, групових проєктів, командної роботи, а також для неформального спілкування, сприяючи розвитку комунікативних та соціальних навичок учнів.

Шкільні рекреаційні зони можуть бути організовані як багатофункціональні простори з різноманітними умовами, що відповідають різним потребам учнів. Вони можуть включати як відкриті, так і затишні куточки, створюючи атмосферу для як активного, так і спокійного відпочинку. Деякі зони можуть бути оформлені в нейтральних тонах, що сприяють зосередженню, інші – у яскравих кольорах, щоб підвищувати настрій і стимулювати творчу діяльність (рис. 1, 2).

Джерело: [7].

Рис. 1. Поєднання відкритих та частково закритих просторів у рекреаціях початкової школи Meadow View (Висконсін, США)

Джерело: [8].

Рис. 2. Використання кольору у відкритих просторах та куточках усамітнення в рекреаціях початкової та середньої школи Скельбі (Швеція)

Індивідуалізація та персоналізація простору сприяє створенню унікальної атмосфери, де кожен учень може знайти комфортне місце, що відповідає його потребам та уподобанням. У навчальних та рекреаційних зонах передбачені можливості для усамітнення, роботи або відпочинку в малих групах, що дозволяє дітям вибирати формат взаємодії за настроєм і завданням. Крім того, такі приміщення обладнані ємностями для зберігання особистих речей, що дає учням можливість організувати власний простір та підвищує почуття відповідальності й самостійності.

Наявність зон для спілкування, відпочинку та роботи над проектами дозволяє учням брати активну участь у навчанні, позашкільних заходах та інших ініціативах. Такі простори сприяють взаємодії учнів і вчителів, надаючи можливість для спільної роботи як під час уроків, так і у вільний час. Різноманітні обладнані простори підтримують обмін ідеями та розвиток навичок комунікації, командної роботи і співпраці, що сприяє не лише академічному, але й особистісному розвитку учнів [6].

Висновки. Організація освітніх просторів з акцентом на психоемоційну підтримку є актуальною не лише в умовах воєнного часу, але й у будь-яких кризових ситуаціях. Дослідження показало, що інтеграція арт-терапевтичних зон не тільки сприяє подоланню стресу, але й допомагає дітям формувати навички соціалізації та комунікації через групові творчі активності. Важливим аспектом є розвиток навичок самопізнання та саморегуляції, що дозволяє учням краще адаптуватися до складних умов і зміцнює їхню внутрішню стійкість.

Таким чином, у сучасних умовах криз та соціальних викликів необхідно впроваджувати гнучке, багатофункціональне зонування у просторовій організації освітніх закладів. Це дозволить створити сприятливе середовище для всебічного розвитку учнів, де кожен матиме доступ до інклюзивних та комфортних зон, що підтримують емоційне відновлення і мотивацію до навчання. Рекомендації щодо створення зон творчості, відпочинку та взаємодії є важливим елементом педагогічного дизайну, який дозволяє зосередитися не лише на навчальних цілях, але й на психологічному благополуччі дітей.

Список використаної літератури

1. Кошель А. П., Кульбако Н. П. Використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навчально-методичний посібник. Чернівці: ФОП Баликіна О. В., 2020. 90 с.
2. Косенко Д. Ю. Освітній простір школи: сучасний стан дослідження, проблеми та перспективи. *Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи*: колективна монографія. Голов. ред. В. В. Любарець, В. В. Бахмат. Київ: Міленіум, 2020. С. 202–215.
3. Вознесеньська О. Л. Арт-терапія як метод роботи з дітьми в умовах кризи. *Психологічні науки*: зб. наук. праць. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. С. 132–139.
4. Лазаревська О. Психологічні фактори впливу арт-терапії на процес розвитку дітей. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2020. Вип. 63. С. 133–145.
5. Косенко Д. Ю. Сучасний шкільний клас в Україні: зонування та гнучка організація. *Технічна естетика і дизайн*: міжвідомчий науково-технічний збірник. 2018. Вип. 14. С. 107–111.
6. Косенко Д. Новий освітній простір. Мотивуючий простір. Київ: МОН, Мінрегіонбуд, Проект «Децентралізація», 2019. 255 с.
7. Oconomowoc Area School District – Meadow View Elementary School. *EUA (Eppstein Uhen Architects, Inc.)*. URL: <https://eua.com/projects/meadow-view-elementary-school/>
8. Skälby School / Max Arkitekter. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/920110/skalby-school-max-arkitekter>.